

CHRYSĆCIJANSKAJA DUMKA

BIEĽARUSKI ČASAPIS — VYCHODZIĆ TRY RAZY U MIESIAC: 1, 10 i 20.

№ 13 (197)

Vilnia, 20 krasavika 1939 h. — Wilno, 20 kwietnia 1939 r.

Hod XII

Kala vialikaj palityki

Siańnia havaryć ab vialikaj palitycy, — heta znača havaryć ab vajnie. Ci budzie vajna, napeŭna zhadać trudna. Daj Boža, kab ja je nia było. Adnak nad Eŭropai paŭstajuć štoraz bolšyja i štoraz ciamniejšyja chmary. Stvarylisia dva vializarnyja i mahutnyja fronty: front nieahrańčanaha nacyjanalizmu (Niamieččyna, Italija, Hišpanija, Japonija) i front tak zv. demakratyčny (Francyja, Anhlija, Złučanyja St. Paŭn. Ameryki). Dva hetyja fronty, viedama, mohuć jašče pašyracca, papaŭniacca i reorganizavacca.

U čym sprava, pašto paŭstali hetyja fronty? Niamieččyna, pry padtrymańni niekatorych inšych narodaŭ, za ũsiakuju canu choča zdabyć sabie jak najbolš ziamielnych prastoraŭ dzieła kalanizacyi i panavać na ũschodzie Eŭropy, a Italija panavać nad Mižziemnym moram.

Naturalna, hetkija imknieńni nacyjanalistyčnych dziaŕžaŭ narušajuć i ũžo šmat u čym narušyli toj paradak, jaki stvaryšsia pašla sušvietnaj vajny, i kirujucca prociŭ intaresaŭ dziaŕžaŭ demakratyčnych, jakija za ũsiakuju canu hety karysny dla siabie paradak choć uтрыmac nienarušalnym.

Hitler, pašla Čechaŭ i Stavakaj, zabraŭšy Kłajpedu, zatrymaŭšia.

Tymčasam dzieić partner Hitlera Musolini. Samym Vialikadniem, jak heta i vypadaje „dobramu kataliku“, jon zavajavaŭ biaz daj

pryčyny, tolki tamu, što heta jamu karysna, Albaniju. Praŭda, heta jamu krychu kaštavała kryvi, ale maŭju Albaniju pieramoh. A što-ž dalej? Moža napadzie na Hrecyju, moža na Turcyju, a moža zabiare Juhasťaviju i rasšyryć supolnuju hranicu z Hitleram, kali hety dy zajmie Vuhryju z Rumynijaj? Buduć jany tady mieć zabiastpiečany vialiki kusok supolnaj hranicy, što im ablahčyć ich dalejšyja naskoki ũ inšych miascoch.

Hetak bolš mienš vyhladajuć spravy ũ Eŭropie. Vyhladajuć jany, bačym, tak, što ab supakoju varožać niadobra. Treba adznačyć, što ab pravie samaaznačeńnia narodaŭ ani pa adnym baku, ani pa druhim siańnia ũžo niama i movy. Viedama, pa staranie demakracyji jość plusy: heta ũtrymac mir, a mir lepšy ad vajny, i toje, što jany ũsio-ž choć bolš mienš baroniać asabistyja pravy čaťavieka, z čym u nacyjanalistaŭ susim drenna.

Z hetaha vidać, jak ciažkim jość paťažeńnie siańnia małych dziaŕžaŭ, asabliva-ž niedziaŕžaŭnych narodaŭ, a ũ ich liku i narodu Bieľaruskaha. Adnak treba viedać, što ũ apošnim vyniku ũsio na šviecie idzie da lepšaha i dzieła hetaha Bieľarusy ũ hety tryvožny čas nie pavinny ani padać ducham, ani tymbolš paddavacca roznyh plotkam, jakich ciapier pa našych sioťach tak mnoha, a pavinny mužna ũsio heta biezhaťoŭ-

Ruzvelt zaklikaje da miru

Prezydent Zł. Št. Paŭnočn. Ameryki Ruzvelt u minuťym tydni vystaŭ telehramu Hitleru i Musoliniamu, u jakoj zaklikaje ich, kab dali slova, što nie napaduć na: Finlandyju, Estoniju, Łatviju, Litvu, Švecyju, Norvehiju, Daniju, Holandyju, Belhiju, Portuhaliyu, Francyju, Anhliju, Hišpaniju, Švajcaryju, Lichtenštajn, Luksemburh, Polšč, Vuhryju, Rumyniju, Juhasťaviju, Baŭharyju, S.S.S.R., Hrecyju, Tureččynu, arabskija dziaŕžavy: — Syryju, Palestynu, Ehipt, Persiju, Irak—i Irlandyju, dy zhadzilisia sklikać sušvietnuju konferencyju, jakaja maťta-b rašyć usie mižnarodnyja spory biez vajny. Prezydent Ruzvelt praščieraha je Niamieččynu i Italiju, što budućaja vajna budzie strašnaj svaimi naśledkami nia tolki dla pieramožanych, ale i dla pieramožcaŭ.

Da hetaj telehramy daťučylisia ũsie dziaŕžavy amerykanskaha kontynentu. U Eŭropie i druhich čaścinah švietu prapazycyju Ruzvelta pryniali z entuzyjazmam. Skasirylysia na Ruzvelta tolki ũ Niamieččynie i ũ Italii.

Adkaz Ruzveltu Niamieččyna z Italijaj pryabiacali dać u kancy hetaha miesiaca.

je pieratryvać, kab, pavialičyŭšy svoj zapas nacyjanalnej šviedmaści i kultury, daćakacca lepšych časaŭ.

Надрукавана
Сталінаград СССР
імя Я. І. Дзюба

Zhoda — vynik spraviadliwaści

„Siarod čaru rymaskaje viasny — piša na piaredadni karanacyi novavybraha Papieža J. Em. Prymas Hlond — spuściusia na vatykanskaje ŭzhorje haľubok z aliunaju halinkaju zhody... /

Ŭ paru Vialikich Piusaŭ varo-
žać pontyfikatu Pačellaha pamysnašć, supakoj, zhodalubnašć“...

Čytajem i zadumoŭvajemsia: — Ŭ našych časach — pamysnašć, supakoj i zhoda?... Ci-ž mahčymal?... /

Dzie znajdzie posłuch i prypynišča toj niabiesny viaščun, kali faktyčna ŭvieš šviet naježany štykamy, zahačany aružnaju śmiercianosnaju stallu, tysiačamy tankaŭ, harmat i bombanosnych latunoŭ, i razbušavany chvalamy, patopam pychi, złošci i zachlannašci!

Nima chiba ŭžo i lakarstva na tuju palityčnuju niehadž i ludabojsťval

— Jošć.

Jošć, ad zaščyku jakoha moža niaščasnaje, zbiantežanaje čaľaviećva pieramianicca ŭ zhodnuju i ščašlivuju mižnarodnuju siamju.

Opus Justitiae pax — zhoda jošć vynikam spraviadliwaści — skazŭ Pius XII.

— o —

O, jakža mnohija ŭzdychajuć da taje spraviadliwašci! Spraviadliwašci, baroniačaj mienšych, sľabiejšych, chočućych taksama žyć.

Ci dačakajem jaje?

— o —

Mnoha siańnia ab spraviadliwašci, a viarniej — ab spraviadliwašciach havorycca, každy bo maje „svaju“ sľužačuju ŭłasnamu ehoizmu „spraviadliwašć“. Takaja spraviadliwašć nia moža być normaj suľadu miž narodamy — heta tolki kryvadušny ŭzajemaabman. Saprŭdnaja, objektyŭnaja — *adna dla ŭsich* — spraviadliwašć, damahajušajasia *unicuique suum* — kožnamu svajho — niemahčyma na šviecie biez ahulnaha surjoznaha pryznańnia ŭsimi narodamy najvyšejšaha, nadčaľaviećaha autorytetu, dy kateharyčnaha zrezyhnavanaha pasľušenstva jamu. Pakul heta nie nastanie, datul nia budzie kanca pysie, šovinizmu i prahavitašci silniejšych.

— A ciž nia lepšy sposab na hetu prahavitašć i pychu — spytaje ni adzin — vajna, pračyščajućaja atmosferu, čym tak zvanaja mirnaja niavola i biazľadždzie?

Treba zrazumieć i ŭjavić sabie dobra, čym jošć mir pavodle chryšćijanskana švietahľadu, a čym toj, jaki hľasić siańniašni spahaniely pacyfizm.

Voš što na hetu temu piša V. Majdański ŭ svajej sensacyjnaj raspravie „*Giganci*“ (str. 245-6):

„Dyk, pacyfisty, mir — to nia čas biaz vojnaŭ, jaki moža być

pierapoŭnieny chaosam, bolšym, čym vajna. Žaralo niepakoju ŭ chaosie voli. Zamiest udaskanaľeńnia arhanizacyi sucelnaha žyćcia, manilisia vy praspekulavać tolki častku jaho dabra — biezvaješčynu i ŭžyciović jaje nasuproč pravu hramadzkae harmonii. Peŭna, najvyhadniej daražyć takim dabrom, dy da jaho imkucca. Asiahnuľasia-b vynik... biaz srodkaŭ. Niedarazumieńnie! Sam hoľy supakoj nia pryjdzie! Žjavicca jon adnačasna z vysokaharmanijnym uzrostam inšych vartašciaŭ. Kali majecie... dobry sľuch, nastaŭcie na ŭľascivy ton usie prajavy ludzkoje voli, i kali, dziakujućy hetamu, čaľaviećva zakipić žyciom uzajemna zdavolenych, nia vypuščajcie ŭžo lejcaŭ z ruk, až pakul istnavacimie ziamla.

Nia bylo dasiul arhanizatarau žyćcia, dobra harmanizujućych usie struny žadańniaŭ ludzkich: nia bylo supakoju.

Dyk nie standaryzacyja voli švietu, a tolki takaje adzinstva jaje, jakaje spryčynić stychijnaje bahactva form kulturalnych dy ŭzajemna ich zazubić. Vola taja moža być zhodnajakaja — tady, kali kožnaja adzinka ŭsioľučnašci ŭmiecimie nadusio daražyć peŭnym dabrom nastolki asabistym, nakolki supolnym, i ŭ kožnym inšym jaho bačyć. Dabrom tym — Stvaryciel. Tolki, vidziaćy Boha ŭ bližnich, možam ich lubić, imi daražyć.

АД. СТАНКЕВИЧ

ХРЫСЬЦІЯНСТВА ¹²⁾ І БЕЛАРУСКІ НАРОД

(У 950-ыя ўгодкі Хросту Беларусі: 988/9—1938/9)

Кірунак суб'ектыўны, як мы ўжо адцемілі, за сутнасьць народу ўважае толькі вязь маральную, псыхічную, толькі сьведамасьць, толькі супольную волю. Але і гэтая тэорыя, маючы шмат у сабе праўды, шмат у чым так-жа і мыляецца. А памылка яе ў тым, што яна не дацэнівае прыродных дзейнікаў і сутнасьць нацыі тлумача выключна толькі дзейнікам псыхічным, дзейнікам гісторыі і культуры.

Адгэтуль ясны выснаў, што народ становяць прыкметы натуральныя, хоць усе яны яшчэ істотнага значэньня ня маюць, і што апрача іх патрэбная ёсьць супольная сьведамасьць і супольная воля, як дзейнік завяршаючы паняцьце народу. Пры гэтым трэба адцеміць, што гэтая псыхічная, маральная прыкмета ня ёсьць

вытварам гэных натуральных дзейнікаў, як гэта многія ўважаюць, а наадварот — гэны псыхічны маральны дзейнік ці элемент, хоць спачатку нясьведама, існуе раней ад гэных дзейнікаў прыроды, або, разам з імі, існуе ў душы чалавека, а які прырода і абставіны жыцьця толькі выклікаюць і ўспамагаюць яму разьвівацца. Агульнай асновай гэтага правіла зьяўляецца прыныцп: — homo est animal sociale — чалавек стварэньне сацыяльнае, грамадзкае, а знача, — у далейшым сваім гістарычным працэсе — стварэньне і нацыянальнае. Тыя групы людзей, якія мы сяньня называем народамі, не зьяўляюцца нейкім раптоўным плодам прыроды. Іх паяўленьне — гэта вынік павольнай і доўгай эвалюцыі. Яны ня ёсьць плодам сужыцьця прыпадкам сабраных людзей, але вынікам арганічна разьвіваўшайся супольнасьці, адзінства, маючай сваё асаблівае жыцьцё зьверхняе і ўнутранае. Народныя прыкметы, ці народная асабовасьць, не тады паявіліся, калі людзі сабраліся разам, бо-ж яны фактычна і сабраліся, кіраваныя гэным сацыяльна-духовым інстынктам,

„Kłajpeda i pačućcio Litoŭskaha Narodu“

Vilenski litoŭski časapis „Aidas“ (z dnia 28.III, № 37) u art. „Kłajpeda i pačućcio Litoŭskaha Narodu“ miż inšym piša:

— Naša maci — bačkaŭščyna doŭha prabywała pad čužym jar-mom. Pašla, zdabyŭšy svabodu, miała i dalej maje svaich dziaciej, jakija vyrakajucca i nia lubiać svajho narodu...

Tyja žychary pabiarežža, za jakich Kiejstut, Vitaŭt i inšyja litoŭskija kniazi tak mnoha vajavali z adviečnym litoŭskim zachodnim praciŭnikam, u staradaŭnaści byli jašče viernymi synami svajho kraju. Adnak pašla, papaŭšy ŭ nia-volu, pryvykli da niavoli i siaŭnia nia choćać pryznać praudivaj

Hetaju tolki darohaju mahčyma dajści da ŭsioahulnaj, uzajemnaj lubovi. Uciakaŭnie ad Boha, nia-pryznaŭnie Jaho, jość skarej uciakaŭniem ad... čalavieka, čym ad Boha; heta utrudniaŭnie dahle-dzić u bližnim samoŭha siabie. Niiavierujučy ŭ Boha nia ŭbačyć nikoli ŭ druhich siabie, nia ŭvieryć nikoli, kab i druhi čalaviek byŭ takim, jak i jon čalaviekam, nia znojdzie darohi da zhody — mi-ru — zdavaleŭnia“.

— Drybvič

svajej matki, choć jašče jaje jazykom havorać.

Paŭstaje pytaŭnie, ci tyja dzie-ci našaha narodu, jakija vyraklisia svajho imia i pachodžaŭnia, jość našy? Ci narod ich tak-ža maje adračysia? Na hetyja pytaŭni jość tolki adzin adkaz: *Nie!* I na zachadzie i na ŭschodzie narod nia moža zabycca i nie zabudziecca tych, jakija jość svaje...

Ale siaŭnia Litva ŭsiožtyki ad-raklasia svajho pabiarežža, tak darahoha dziciaci. Ale ŭsie viedajuć, što adraklisia prymušanyja silaj... Niemožna adračysia taho, da čaho ŭsim sercam pryviazany kraj, jaho minuŭščyna i sučasnaść...

Čto praudivy syn svajho na-rodu, tamu nia ma hranic. Sardečnyja pačućci i česnaja praca lohka pierastupaje ŭsie štučnyja, vi-domyja hranicy, a brackija dumki i sapraŭdy dziciačaja luboŭ svaju matku dasiahajuć duža daloka, prosta nia majuć hranic. I naad-varot — u kaho da svajho kraju nia ma praudivaj lubovi, taho nia moža prybližyć ani skasavaŭnie hranic ani što inšaje. Treba doŭ-hich hodoŭ supolnaha žyćcia i pryhilnych abstavinaŭ, kab toje, što praz doŭhi čas było ad nas addzielna, mahło nadoŭha ŭžnoŭ viarnucca... —

M. K.

Prykmiety nacyjanalnaj šviedamści

Mnohija čvierdziać, što narod jość tady nacyjanalna šviedamym, kali maje hlybokaje pačućcio svajho „ja“ i svajej nacyjanalnaj asobnaści.

Tak, heta praŭda. Ale nie na adnym tolki pačućci apirajeccca nacyjanalnaja šviedamaść.

Adzin z sučasnych pedahohaŭ kaža, što narod, jaki ŭvažaje sia-bie nacyjanalna šviedamym, pavien: 1) mieć pačućcio svajejasob-naści, 2) dakładna znać svaju minuŭščynu, 3) znać prykmiety svajej kultury, 4) viedać svaje žyciovyja intaresy, potreby i zadaŭni, a tak-ža 5) zdavać sabie spravu z svajho praznačeŭnia.

Heta voś najvažniejšyja pry-kmiety nacyjanalnaj šviedamaści. Ale i hetkaja šviedamaść budzie pasyŭnaj, kali jana nia budzie pa-budžać da pracy, raspalivać luboŭ da ŭsiaho rodnaha, svajho, i nia budzie pać vieraj u šviatejšaje i ščašliviejšaje zaŭtra narodu. U zdarovym narodzie nacyjanalnaja švie-damaść pavinna być dziejnaj, h. zn. apiortaj na rozumie, pačućci i voli.

Trudna nazvać takoha čalavieka nacyjanalna šviedamym, jaki choć i pryznajeccca da svajho na-

унутраным наказам сваея душы, каб жыць ра-зам, дзеля бліжэй ім яшчэ нязнанай супольнасьці. Знача, народ ёсьць пярвейшым за гэнную сваю нацыянальную сьведамасьць, бо сьпяраша трэба быць, а толькі пасья ўсьведаміцца.

Вось-жа разьвіцьцё грамадзкага інстынкт у людзей, якіх гэты інстынкт панукае зьбірацца ў групы і жыць супольна, у апошнім сваім вы-ніку пры помачы дзейнікаў прыродных твора нацыянальнасьць, твора народ. Пачуцьцё су-польнасьці — гэта як-бы завяршэньне гэнага творчага сацыяльнага нахілу ў чалавека. Але, каб гэнае пачуцьцё стварылася і пачало існа-ваць, мусяць быць нейкія дзейнікі, праводзячы гэтую работу і служачыя матарыялам. Такімі дзейнікамі, такім матарыялам зьяўляюцца ў боль-шай ці меншай меры, усе, ці некаторыя, — гэ-ныя дзейнікі натуральныя і псыхічныя, якія так ці йнакш прычыняюцца да стварэньня народу. Адным з галоўных, а можа найгалаўнейшым з іх, ведама, зьяўляецца язык. Ён ёсьць злуч-вом і правадніком супольнасьці нацыянальнай кожнага народу. Вялікую так-жа, гэткую-ж спа-

лучаючую роль, прынамсі ў многіх выпадках, іграе так-жа і рэлігія. У тварэньні беларускай нацыянальнасьці ў гэтым значэньні вялікую роль адыграла рэлігія хрысьціянская. Да разгля-ду чаго далей і прыступаем.

Вось-жа Хрысьціянства, як новая рэлігія, што прыйшла на зьмену паганства сярод бела-рускіх плямён, вобак з іншымі дзейнікамі, што ў гэтым першым пэрыядзе беларускай гісторыі прычыняліся да працэсу паўстаньня белару-скай нацыянальнасьці, іграла ў гэтым кірунку выдатную, а мо' і галоўную роль. Праўда, пры-чынялася да паўстаньня беларускай нацыяналь-насьці лучнасьць між бел. плямёнамі географіч-ная — яны былі даволі добра ізаляваныя ад су-седніх плямён рэкамі, лясамі і балотамі. Была між імі так-жа географічная лучнасьць і ўну-траная: яны, жывучы адны вобак другіх, мелі больш між сабой супольнай сутычнасьці, як з плямёнамі далейшымі. Бязумоўна, была між імі і лучнасьць этнографічная расовая, гэта ёсьць: была сьведамасьць супольнага пахо-джаньня, языка і быту. Існавала так-жа між імі

rodu, ale nia ūmieje ci nia choča jaho baranić, abo nia choča ci nia ūmieje jaho naležna reprezentavać. A kolki jšče byvaje wypadkaŭ u nas, što prychozicca hareć u ahni stydu za svaich hramadzian, jakija stydajucca svajej movy, zvyčajaj i z soramam chavajuć svajo biełaruskaje pachodžańnie?

U našaj tradycyi naša siła i słava. Biez pазнаńnia jaje niama i hutarki ab nacyjanalnaj šviedamašci. Naša mova, zvyčaj, piešnia, drukavanaje slova — heta vyjaŭ našaj dušy, naša žyvaja historyja. Šviedamy Bielarus nia tolki pačućciom prajmajecca hetymi skarbami svajho narodu, ale acaniaje svaju kulturu i rozumam — šanuje jaje i pa mahčymašci jaje ūzbahačaje.

Biazumoŭna, što ūsie, jakija nia cikaviacca minušćynaj svajho narodu, pad naciskam pačućcia nižšašci čurajucca narodnych zvyčajaj, dy stydajucca rodnaj movy, — nacyjanalna jšče niašviedamyja. Ich treba ūšviedamlać, bo nacyjanalnaja šviedamašć — heta pustup u kirunku vyšejšaha raźvićcia.

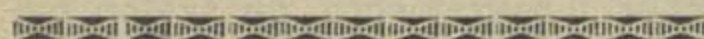
Žak

Da ū ž n i k i l Cas prysłać padpisku na „CHRYŚCIJANSKŪJU DUMKŪ!“

Pašpiašycie, bo spynim hazetu!

Hrošy prysyłać najlepš „przekazem rozrachunkowym“. Numar našaha konta 63.

Adkaznaja rola biełaruskaha sialanstva

Biełaruski narod u absalutnaj bolšašci (80—90 prac)—heta sialanskija masy.

U našych, biełaruskich absta- vinach možna padniać ahulna-nacyjanalnaje raźvićcio na vyšejšuju stupień tady, kali sialanskija masy buduć usiestaronna šviedamyja i zarhanizavanyja. U hetkim pałažeńni našaje sialanstva žjaŭlajecca adkaznym za dolu Bielaruska ha narodu.

U biełaruskich sialanskich masach pačynajucca hlybokija historyčnyja pieramieny, u jakich jarka adznačajucca dva mamenty: 1) praleteryzacyja i 2) pierajmańnie sialanstvam kiraŭnictva ū nacyjanalnym žyćci.

Sialanskich haspadarak dalej dzialić nia možna, bo ūžo niama čaho dzialić. Prykupić ziarni, kab pabolšyc varštat pracy, biełaruski sialanin nia moža. Dyk častka sialanstva prymušana šukać varštatu pracy i chleba ū handlu, promyśle i ramiašle.

U nas kruhom adčuvajecca niedastatak dziejnaj biełaruskaj intelihiencyi, dyk kiraŭnictva nacyjanalnym žyćciom zusim naturalna pierajmaje bolš dziejnaja častka sialanstva. Usia praca ū biełaruskaj vioscy — palityčnaja, ekana- mičnaja i ašvietnaja — apynuła- sia ū rukach bolš dziejnych, ad- važniejšych i šviatejšych adzinak

siarod sialanskaj masy.

Hetak było, hetak i budzie, što kiraŭničaja častka narodu zaŭsiody stajała i staić na vyšejšym uzroŭni kultury i šviedamašci. Ale našaje sialanstva, na žal, zajmaje niavysokuju stupień ahulna-čalaviečaj kultury. Na heta musimo hladzieć nie zakryvajućy praŭdy ni prad saboj ni prad čužymi. Stan kultury ū masach biełaruskaha sialanstva zusim nie na naležnaj vyšyni.

Biazsprečna, što ū našaj sialanskaj masie vielmi mnoha dašpielych idejna, vyrablenych hramadzka i zdatnych da nacyjanalnaj pracy adzinak, jakija ciapier u rossyp pracujuć, dziejuć i kirujuć niearhanizavanim sposabam biełaruskim žyćciom. Ale navokal hetych idejnych i ašviečanych adzinak skroś małašviedamaja, nie- ašviečanaja sialanskaja masa.

Dziela taho, kab hetaja sialanskaja masa nie zahinuła biaz pracy i chleba, dy naležna spoŭnila abaviazki pierad narodam, jakija joj praznačaje historyja, musić padniacca na vyšejšy rovień kultury i ašviety. A kab padniać biełaruskija sialanskija masy na vyšejšy rovień kultury — ciomnym i małašviečanim treba dać pačatki viedy, ašviety i nacyjanalnaj šviedamašci; niahramatnych treba navučyc čytać i pisać, kab jany mahli pryłučycca da hramady idejnych, ašviečanych i dziejnych Bielarusaj. P.

i сувязь палітычная: такой былі—сьпярша аб- еднаваючыя іх уласныя князі, а пасья варагі- русы. Усё гэта мела ўплыў на паўставаньне бе- ларускай нацыянальнасьці. Але калі паявілася ў Беларусі Хрысьціянства, яно сапраўды ака- залася ў гэтым кірунку дзейнікам асабліва важ- ным і бадай адзіным у сваім родзе.

Хрысьціянства прадусім прынесла ў Бела- русь граматынасьць. Праўда, гісторыя кажа, што ў нашых продкаў ужо нейкая граматынасьць і раней была. Але гэта была граматынасьць прымі- тыўная і ізаляваная цалком ад тагочаснага куль- турнага сьвету. Хрысьціянства-ж прынесла Бе- ларусі граматынасьць, з аднаго боку дапасаваную да патрэб і душы беларускіх плямён, а з другога — апёртую на клясычнай грэцкай і част- кова лацінскай культуры. Гэтая граматынасьць давала нашым продкам магчымасьць сутыку і ўчасьця ў дарах тагочаснай культуры і цыві- лізацыі. А гэта ўсё пабуджала творчы інстынкт народу і разьвівала яго нацыянальную асаблі- васьць, прычыняючыся гэтым да большага зьліцьця гэных нашых плямён у вадно цэлае

нацыянальнае. Праз граматынасьць нашы продкі мелі магчымасьць раўняць сваё жыцьцё з жыць- цём цывілізаваных народаў і імітаваць яго, або проста ісьці за яго прыкладам.

Далей, Хрысьціянства, як рэлігія, лучыла і яднала беларускія плямёны ў вадно цэлае і на- цыянальна-асобнае, вытвараючы супольную ў на- родзе веру, пагляды, традыцыі, культуру, су- польную народную душу. Праўда, Хрысьціян- ства шырылася ў мове супольнай сьпярша і для нашых усходніх славянаў, але яно, ня гледзячы на гэта, было магутным сродкам супольнага яднаньня ўнутранага, а з бегам часу, сягаючы да душы народу, вытварала і закрапляла нацы- янальныя, свомыя толькі Беларусам, асаблі- васьці.

Асабліва ў працэсе тварэньня беларускай нацыянальнасьці Хрысьціянства рашучую ігра- ла роль у тым, што тварыла родную інтэліген- цыю, якая была мазгом і памяццям народу, што, пры свайго роду дэмакратычным ладзе нашых продкаў у гэным часе, давала магчымасьць Хрысьціянству пранікаць ад слаёў вышэйшых

„Сocyjalныя праблемы, Хрысціянскі адказ“

Pad hetkim nazovam francuski paryski kardynał, arcybiskup Verdier, niadaŭna vydaŭ knižku, ab jakoj „Temps Present“ (7.IV 39 № 73) miž inšym piša:

— Vysoka dastojny aŭtar henaj poŭnaj hlybokaha žmiestu i prazrystaj knižki ŭ pieršym raździele daje aznačeńnie socyjalnaj prablemy pad dvuma ŭzhladami — maralnym i ekanamičnym, u druhim raździele dašledžvaje ideal roŭnaści. Dalej, u trcim raździele, jon razvažaje prava pracy i kapitala, u čacviertym — prablemu ŭłasnaści i ŭrešcie ŭ piatym raździele aŭtar razvažaje ab lubovi i spraviadlivaści.

Roŭnaść ludziej u značeńni metafizyčnym, jak dziaciej Božych, Kaścioł pryznaje całkom, ale adnačasna pryznaje tak-ža i niekatoruju, niaŭchilnuju ŭ žyćci, niaroŭnaść: zdolnaści, talenty, dziejnaść, žyćciovyja abstavy. Egalitarny dynamizm — imknieńnie da roŭnaści — Kaścioł uvažaje za reč narmalnuju, u žyćci nieabchodnuju i praz doŭhuju svaju historyju pracuje, kab raŭniać socyjalnuju niaroŭnaść i zmianšać niaroŭnaść miž ludźmi, jakaja vynikaje z samaj natury ci z voli ludziej.

A što datyča pravoŭ pracy, kapitalu i ŭłasnaści, dyk Kaścioł na heta tak hładzič. Jon, najvyšej

ceniačy ŭ ludziej ich maralnuju asabistuju vartašč, za nieparaŭnalnuju vartašč uvažaje duchovuju ŭbohaść — daskanalnuju volnaść ad ŭłasnaści. Adnak Kaścioł pachvalaje pryvatnuju ŭłasnaść, bo ŭ joj bača hvarancyju svabody asabistaj čalavieka i hramadzkej, a tak-ža psychologičny dziejnik znachodlivaści, čujnaści, techničnaha postupu. Dzieła hetaha Kaścioł prociŭ abaviazkavaj, prymusovaj kolektyvizacyi. Kaścioł uvažaje, što ŭłasnaść kapitalistyčnaja pavinna być nie skasavana, ale zharmanizavana, jak i ŭsiakaja ŭłasnaść, z pravam pracy i zahulnym hramadzkim dabrom. A z tym, što vialikaja hramadzkaia niebiašpieka, asabliva ŭ našym časi, vynikaje z nahramadžvańnia ŭłasnaści ŭ adnych rukach, polityčnych uladaŭ jošč abaviazkam kantralavać hetyja spravy i ŭkładać ich pavodle hramadzkej spraviadlivaści.

A ciapier što da lubovi i spraviadlivaści. Kaścioł pryznaje pry mat lubovi, jakaja luča sercy, nad spraviadlivaścij, jakaja raździalaje pravy, — pry mat lubovi, jakaja dapaŭniaje i zaviaršaje spraviadlivaść. Ale Kaścioł bahaslaŭlaje prahresyŭnuju ekspansiju spraviadlivaści i transformacyju ŭ kursie historyi pravoŭ lubovi na pravy spraviadlivaści. Luboŭ na hetym nia tracić ničoha, bo jana jošč dabrom najvyšejšym, dušoju usiakaha dabra; spraviadlivaść he-

Polska-anhielski dahavor

U pačatku h. m. (prađ Vialikadniem) padčas adviedzinaŭ polskaha ministra zahraničnych spraŭ J. Beka ŭ Londanie zaklučany miž Polščaj i Anhlijaj na vypadak napadu abaronny dahavor. Ab hetym apublikavana deklaracyja, u jakoj, miž inšym, skazana:

Abiedźvie dziaŭžavy (Polšč i Anhlija—red.) hatovy da zaklučeńnia dahavoru tryvalaha i ŭzajemnaha zamiest ciapierašniaha tymčasovaha i adnastaronnaha zabiešpiačeńnia Anhlijaj Polščy.

Da času ŭstanaŭleńnia tryvalaha dahavoru Polšč zabaviazvajeca dać pomač Anhlii taksama, jak zabaviazalašia Anhlija pamahać Polščy.

Dahavor tryvaŭ, taksama jak i tymčasovy, nia budzie škiravany prociŭ inšaj dziaŭžavy, ale tolki budzie hvarancyjaj uzajemnaj pomačy Polščy i Anhlii ŭ wypadku pahrozy biezpasrednaj abo pasrednaj ichnijaj niezaležnaści.

ta rozumieje i žjaŭlajecca praktyčnym lubovi dapaŭnieńniem.

Kaścioł radzič ludziam trymacca nia tolki švieckaj razsudnaści, ale tak-ža zvaračvaje ŭvahu i na najhlybiejšuju padstavu bytu, na *Verbum—Slova*. Hetkaha dvajnoha zakonu treba trymacca i ŭ prablemach socyjalnych, hetki paradak — heta korań postupu. —

A. S—ki

у шырокія народныя масы. Бо трэба ведаць, што ні князі, ні баяры не маглі яшчэ тварыць нацыянальнасьці. Яны толькі як-бы абдумвалі нацыянальную нацыянальнасьць, ставілі нацыі супольную мэту, падгатаўлялі гэтым спосабы і сродкі далейшага супольнага аб'яднаваньня. Але сапраўдны нацыянальны рух паяўляецца толькі тады, калі ўвесь гэты аб'яднаваючы працэс ахватвае масы. А гэта бывае звычайна тады, калі ў галаве і ў сэрцы кожнага сябры нацыі запальваецца агульная ідэя. Такой ідэяй у гісторыі народаў бывае звычайна ідэя рэлігійная. У нас, у першым ужо пэрыядзе нашай гісторыі, такой ідэяй была ідэя хрысціянская, якую ў масы народныя нясла вышэйшая асьвечаная кляса: ваякі, баяры, духавенства.

Паганства-ж падобнай ролі адыграць не магло.

Рэлігія паганская ў Беларусі была розная, раздробленая, з многімі прымітыўнымі і найўнымі абрадамі і багамі. Гэта рэлігія служыла не паўстаньню і ўзросту беларускай нацыянальнасьці, але, наадварот, — яе разраб-

леньню і расьцярушаньню. Сусім што іншае Хрысціянства. Яно праз сваё адзінства, праз свой высокі ідэалізм, праз сталасьць і аднакасьць і сваей навукі і абраду, праз прасьветную сваю дзейнасьць было на зары беларускай гісторыі магутным сацыяльным дзейнікам, злучаючым беларускія плямёны, беларускія князьствы, беларускія нацыянальна яшчэ неаформленыя масы ў адзін суцэльны народ.

Гэткую-ж роль адносна беларускай нацыянальнасьці Хрысціянства іграла і пазьней. За часаў у беларускай дзяржаве літоўскай дынастыі, калі ў нас ужо панавала праваслаўе, Беларускі народ, баронячыся ад наступу на Беларусь лацінізму і полёнізму, бараніў ня толькі сваю рэлігію, але так-жа і нацыянальнасьць, ажыўляючы і паглыбляючы ў масах яе супольнасьць і адзінства.

Узноў-жа, за часаў уніі, калі культурныя і багатыя клясы пакінулі народ, пераходзячы ў лацінізм і польскасць, і калі гэтыя апошнія штотраз больш насядалі на народ, ён, баронячы сваю уніяцкую веру, свой усходні абрад, бара-

Piŕsudskaha. Niamieččyna śladzić pastupki Polšcy z supakojem dobra azbrojenaj dziaržavy. Niamieččyna maje śmat pryčyn dzieła razačaravańnia. Z svaim uschodnim susiedam chaciela Polšc naładzić suadnosiny ũ duchu śčyraj pryjaźni... Niamieččyna nikoli navat nia dumala čymkolwiek hrazić Polšcy. Ci nia lepš było ũ duchu zapačatkavanaj marš. Piŕsudskim palityki dobraha susiedztva asiahnuć akančalnaje vyjaśnieńnie suadnosin miž Polščaj i Niamieččynaj? Zamiest hetaha pačalisia pierahavory z Anhlifaj, jakaja karystajecca metodami z 1914 h... Budziem znać, što dumać ab tych, jakija addajucca pad kamandu anhielskaj palityki, śkiravanaj prociŭ Niamieččyny... Kali Niamieččyna budzie zmušana da taŕo, dyk vystupić z cełaj raščuščaj prociŭ tych, što viaduć, ci biaruć učasć ũ palitycy akružvańnia."

Z hetaha bačym, što Niemcy na Polšču hladziac nieľaskavym vokam za toje, što jana zaklučyła z Anhlifaj abaronny na vypadak napadu dahavor.

„Heta byŭ-by kaniec imperyjaŭ“

Polskaja hazeta „Głos Narodu“ sučasnuju palityku Italii i Niamieččyny acaniaje hetak:

„Musolini (dyktatar u Italii — red.) idzie śladami Hitlera. Fašyzm taksama jak i hitleryzm nia maje maralnych padstavaŭ. Jaho adnosiny da spravy mižnarodnaha žyćcia taksama apirajucca na kulcie siły, jak i ũ hitleryzmie...“

„Hitler imkniecca da hiehemonii ũ Siaredniaj Eŭropie, Musolini choča być panam paŭdzionnaj. Dva dyktatary dziełać miž saboj celuju Eŭropu... Kali-b plan Musoliniaha i Hitlera ździejsniŭsia, dyk Francyja i Anhlifa byli-b adharodžany ad usialakich uplyvaŭ u siaredniaj i ũschodniaj Eŭropie, a Mižziemnaje mora bylo-b dla ich začyniena. Heta byŭ-by kaniec imperyjaŭ: anhielskaj i francuskaj.“

Nie zvažajučy na takuju pahrozu, Anhlifa i Francyja dasiul niezdačyliby na raščy pastupak, a tolki ũsio słovami hvarantujuć zahrožanym dziaržavam niezaležnaść i abiacajuć patrebnuju pomač.

Bački Bielarusy! Vučycie svaich dziaciej čytać i pisać pabielaruskul!

Ks. Ad. Stankievič i inž. Ad. Klimovič u Vilni. Vysielenyja z Vilni i Vilenščyny ks. Adam Stankievič i inž. Adolf Klimovič padčas Vialikodnych świat, z dazvolu vajavodzkej ulady, adviedali Vilniu. Inž. Klimovič pryjaždžaŭ da svajej siamji, a ks. Stankievič byŭ paklikany Apelacyjnym Sudam u charaktary śviedki na sud D-ra H. Dembinskaha, S. Jendrychoŭskaha i inš.

Novy zbornik vieršaŭ M. Mašary. Viedamy bielaruski paet M. Mašara pryhatavaŭ da duku novy zbornik svaich vieršaŭ.

75-ja ŭhodki śmierci Kastusia Kalinoŭskaha varšaŭskija Bielarusy adznačyli adumysnym referatam ab historyi Bielarusi za apošnja 100 hadoŭ. Referat hety 26 min. m-ca lađziła miascovaje Bielaruskaje Aśvietnaje Tavarystva, a referentam byŭ dr. Mikola Orsa.

Novaja zharmanizavanaja bielaruskaja pieśnia. Viedamy ukrainski kampazytar prof. A. Košyc niadaŭna zharmanizavaŭ dla miašanaha choru bielaruskuju narodnuju piešniu: „Dažali žyta da samaha dołu“.

Vyviežli ũ Berez. Daviedvajemsia, što administracyjnaja ulady vyviežli ũ koncencyjnaja lahiery bielaruskich sialanskich dziejačoŭ: Harošku Antona z v. Lujsičy, Maľadečanskaha pav., i Piotroviča z v. Byki, Paľačanskaje voľ.

Światkavańnie 21-ch uhodkaŭ abvieščanńia Niezaležnaści Bielarusi. „Lit. Věstnik“ u № 88 z 29.III.39 h. piša, što 26.III u Kaŭnasie ũ „Bielaruskaj Chatcy“ adbylosia światkavańnie 21-ch uhodkaŭ abvieščanńia Niezaležnaści Bielarusi, — Vialikaha Aktu 25.III.1918 h. u Miensku. Na światkavańni hetym sabranyja Bielarusy vyslučali adpaviednych referataŭ i ũspaminaŭ.

Ahulny schod Bielaruskaha Kulturna-Aśvietnaha T-va ũ Litvie. Jak padaje „Lit. Věstn“, 26.III siol. u Kaŭnasie adbyŭsia ahulny hadavy schod Bielaruskaha Kulturna-Aśvietnaha Tavarystva ũ Litvie.. Tavarystva heta za čas ad 26.III.1932h. zarhanizavała 213 spektaklaŭ i 454 lekcyi ũ Bielaruskim Narodnym Universitycie. Isnavaŭ tak-ža pry Tavarystvie sadok dla bielaruskich dzieťak.

Z relihijnaha žyćcia pad Savietami

Maskoŭski „Biezbožnik“ (orhan sajuzu biazbožnikaŭ) padaje ab relihijnym žyćci pad kamunistyčnaj uladaj u SSSR hetak:

— Pierš za ũsio mała zamietnaje siarod nasielnictva vykonvanńie relihijnych praktykaŭ. Nie zamietna jano navat i tam, dzie jšče acaleli i cerkvy. Ale viera ũ Boha astalaśia. Heta vidać asabliva jarka ũ rabotnickich centrach. Rabotniki nia majuć abrazoŭ u chatach, ale astalisia relihijnymi, asabliva heta vidać z światkavańnia vialikich hadavych śviataŭ — Kaladnych i Vialikodnych.

Vielmi mnoha natvorylasia novych sektaŭ, a imienna: „biezabradniki“, jakija zapisvajucca ũ arhanizacyi biazbožnikaŭ, ale biazbožnaści nie spačuvajuć i navat vierać u dušu, navonki pakazvajuccyśia „biazbožnikami“. Siarod „biezabradnikaŭ“ jość śmat roznych hrupaŭ, jakija rozna padchodzjac da svajej „tajnicy“ dzieła ũtrymańnia ũ tajnaści svajej viery. Mnoha takich „biezabradnikaŭ“ siarod vučnioŭskaj moľadzi.

Jość jašče h. z v. „skrytniki“, što astajucca pryčilnikami abrađu, ale wielmi aściarožna chavajucca z svaim relihijnym žyćciom. „Skrytniki“ ũvažajuć savieckuju ũladu ũladaj Antychrysta i spryjajuć pašyranńiu čutak ab prybliženńi strašnaha sudu.

Jość jašče tak-ža sekta „maŭčańnikaŭ“. Jany na relihijnym hruncie bajkatujuć usie orhany ũlady, vybary, śpis nasielnictva. Dzieciam svaim zabaraniajuć chađzić u savieckija školy.

„Biezabradnikaŭ“ wielmi mnoha ũ Kurščynie, Paľtaŭščynie, Varniežčynie, „skrytniki“ raspaŭsiudžany na Urale, „maŭčańniki“ — u Tamboŭščynie, vakolicach Leninhrodu i Noŭharadčynie. —

Usiakuju bielaruskuju knižku, **BIELARUSKIJA PAŠTOŭKI**, hazetu najtaniej i najchutčej dastaniecie ũ bielaruskaj

kniharni „Pahonia“

Wilnia, Zavalnaja vulica № 1.

Kataloŭ bielaruskich knižak, na žadańnie, vysylajucca darma.

CIOMNYJA CHMARY NAD EŪROPAJ

Sajuz Anhlji z Francyjaj dziela ūtrymańnia miru

Palityčnaja dziejnaść Niamieččyny z Italijaj zatryvożyła amal usie eŭrapejskija dziaŕžavy i zaniepakoiła cely šviet. Pad naciskam pahrozy vajny amal cely šviet paŭstaje prociŭ niamiecka-italjanskaj palityki ū Eŭropie. Dziela ūstrymańnia niamiecka-italjanskaha zachopnictva anhielska-francuski sajuz u cełaj Eŭropie arhanizuje vajennyja zapory.

Razhrom Albanii i tryvoha na pabiarežžach Mižziemnaha i Adryjatyckaha mora

Pašla razhromu Niamieččynaj Čechaslavackaj respubliki j adarvańnia ad Litvy Kłajpedzkaha Kraju, pačala nastup Italija. U časie minułaaha Vialikadnia Italija zachapiła Albaniju.

Albanija raspatožana naprociŭ Italii, na druhim baku Adryjatyckaha mora, maje kala 1.200.000 nasielnictva. Kiravaŭ hetaj niezaležnaj dziaŕžavaj karol Zogu. Kraj hety harysty i biedny, kulturna nizki, nia maje navat ani adnoj žaleznaj darohi, ale maje vialikaje značeńnie stratehičnaje i palityčnaje, asabliva dla Italii. Dziela hetaha Italija ciapier i zabrala hety, karyсны dla svajej palityki, kraj.

Zachapleńnie Italijaj Albanii ūstryvożyła nanova cełuju Eŭropu, a biezpasredna Hrecyju i Juhaslaviju, što lažač na pabiarežžy Adryjatyckaha mora, naprociŭ Italii, u susiedztvie z Albanijaj. Zatryvożyłasia i susiedniaja Baŭharyja. Pačalasia tam mabilizacyja i hetyja dziaŕžavy ū napružańni rychtujúca da abarony svajej niezaležnaści.

Supakoju na Mižziemnym mory Italija pahražaе pasredna—praz Hišpaniju, jakoj ciapier valadaryč pieramožca ū tamašniaj chatniaj vajnje hien. Franko. Hišpanija hienerała Franko pastuchmianaja Italii; pry pomačy jaje vajskej sily, jakaja dasiul adtul nie vyjaždžaе, ciapier pahražaе Anhlji ū Hibraltarskim pralivie, jaki jość adzinym najbližejšym vodnym šlacham dla

anhielskaj floty na Mižziemnaj mora.

Tryvoha ū Danii i ū Holandyi

Adnačasna z nastupam Italii na pabiarežža Adryjatyckaha mora i na Mižziemnym mory, Niamieččyna ustroŭvaje svaju palityku ū advarotnym hieohrafična kirunku — adnosna Holandyi i Danii, a tak-ža i ū kirunku Čornaha mora—adnosna Rumynii. Dziela hetaha paŭstala tryvoha i ū hetych dziaŕžavach. Pačalisia i tam vajennyja pryhatavańni dziela abarony svajej niezaležnaści.

Anhlja z Francyjaj u abaronie zahrožanych dziaŕžaŭ

Treba viedač, što hetuju eŭrapejskuju zaviaruchu vyklikała ništo inšaje, jak palityčnaje zmahańnie miž Niamieččynaj i Italijaj z adnaho boku i Anhljaj i Francyjaj—z druhaha. Niamiecka-italjanskaja starana, idučy suproc palityki Anhlji i Francyi, niščyc na svaim šlachy usie dziaŕžaŭnyja arhanizmy, što stajač abo mohuč stač jej na pieraškodzie, a Francyja z Anhljaj dziela ūlasnaj abarony zmušany baranič usie zahrožanyja niamiecka-italjanskaj ekspansijaj dziaŕžavy. Dziela hetaha Anhlja supolna z Francyjaj ciapier zabiešpiačajuč niezaležnaść Hrecyi, Juhaslavii, Baŭharyi, Rumynii, Holandyi, Danii i ūsim inšym dziaŕžavam, jakim pahražaе niamiecka-italjanskaje zachopnictva.

Pry hetym treba adznačyc, što anhielska-francuski sajuz abarony miru ciapier velmi rasšyryšsia i maje vialikuju silu, nia tolki zbrojuju, ale i idejovuju, bo jon baronič mir, jon suproc vajny i za supakoj. Da hetaha sajuzu dalučajucca Zł. št. Paŭnočn. Ameryki i ū zaplečcy jaho stač SSSR.

Вынісвайце і чытайце
„КАЛОСЬСЕ“ — беларускі літаратурна-навуковы і грамадзкі кварталны часопіс.

Адрэс рэдакцыі: Вільня, Завальная 1.

Roznyja viestki

Z Polšcy

Ziemlarobskaja samapomač. Urad vydaŭ zahad naładžańnia ziemlarobskaj samapomačy. Hetaja samapomač abaviazuе da ūzajemnaj pomačy ū pracy, pazyčańni vupraży, snaści i supolnaha vykonvańnia pracy padčas siaŭby, žniva i inšych rabot. Vajavoda moža nakazač abaviakavaść ziemlarobskaj samapomačy ū celym vajavodztvie i paasobnych volaščiach.

Vitas, Kiernik i Bagiński navoli. Palityčnyja emihranty — Vitas, Kiernik i Bagiński, — jakija niadaŭna viarnulisia z zahranicy, prabyŭшы pa niekalki dzion u astrozie, vupuščany ūžo na volu.

Novaja partyja — „Stronnictwo Demokratyczne.“ U hetym tydni sfarmavalasia novaja polskaja partyja pad nazovam „Stronnictwo Demokratyczne.“ Staršynioj hetaj partyi vybrany praf. Michałovič. „Stron. Demokratyczne“ paŭstala z h. zv. „Demokratycznych Klubau.“

Z zahranicy

Kryvavaja abarona Albancaŭ. Albancy nie ūziali prykladu ad Čechaŭ, ale baranilisia ad italjanskaha naježnika kolki mahli mieli siły. Hazety padajuč, što Albancy doŭhi čas nia kidali aružža i zaŭziata abstrelivali akupantaŭ.

Pierahavory Serbaŭ z Charvatami. U Juhaslavii majuč uladu Serby. Charvaty damahajucca aŭtanomii abo roŭnaha prava. Ciapier u hetaj spravie adbyvajucca miž Serbami i Charvatami pierahavory.

Aŭtanomija Karpackaj Ukrainy? Vuhryja razhramiła Karpackuju Ukrainu i ūlučyła jaje ū svaje hrancy. Ciapier, jak padaje „Ruski Hołas,“ vuharski urad pačynaje ūžo dumač ab nadańni aŭtanomii dla Karpackaj Ukrainy. Z Ukraincaŭ nielha zrabіć Madziaraŭ!

Padpiska na „Chr. Dumku“: na hod—3 zal., na paŭhodu—1 zal. 50 hr., na try miesiacy—1 zal. Cana asobnaha numaru — 10 hr. Zahranicu padpiska ū dva razy daražej. — Adrys Redakcyi i Administracyi: Vilnia (Wilno), Zavalnaja vul. № 1—2.

Redaktor J. POZNIAK
Рэдактар Я. ПАЗЬНЯК

Wydawca KS. AD. STANKIEWICZ
Выдавец КС. АД. СТАНКЕВІЧ

Drukarnia Białoruska im. Fr. Skaryny, Wilno, Zawalna 1. | Беларуская Друкарня ім. Фр. Скарыны, Вільня, Завальная 1